

HERMETIČKE-DUHOVNO-SPIRITUALNE MEDITACIJE GANZINE POEZIJE

„Gubeći svako transcendentno uporište, pjesnik, kojemu tužaljka više ne posuđuje svoj glas, i sam se na stanovit način osjeća zanijekanim. »Stvari oko tebe teže nevidljivom«, kaže Ganza, kao da sebi svojstvenom tjeskobom ponavlja Rilkeovu poznatu formulu o prijenosu doživljenog u unutarnji prostor svijeta. Usred sumračne gluhoće pred njim se otvara arhetipska dubina u koju netragom tone čak žudnja. U ekspresionistički reduciranu krajoliku počinje ona tuđina u kojoj »smo izgubili jezik« (Hölderlin): »Kojim ti jezikom govoriš / Čini ti se riječi izumiru«. Kao prije navedeni pjesnik one (Zvonimir Mrkonjić) čudotvorne poetike između svjetlosti i mrkline; između transcendentalnosti i empirizma, tjelesnosti i duševnosti. Taj zbiljski kamičak koji žulja pod petama, žulja i u duši evanđeoski nagnut prema kršćanstvu lebdjeći između izuma i krševite zbilje. Kroza „Trg dobre nade“, javlja se strijepnja koja dopire do „Opustošenja“. Počinje svoju putešestviju preko isplakanih kiša u zemlji pojmovne nepojmovnosti pjeva apokalipsu

egzistentnog i egzistencijalističkoja pjesništva s onim razmakom između koje se ukalupljuje u ovodobno Ganzino pjevanje – to „između“ bdije u stihovima cjelovitoga pjevanja i pjesništva kroza doživljaj svijeta, njegove strukture i rovitosti. S „razlogovcima“ je dijelio usud tamnoga egzistencijalizma kroza hrvatsku liriku koju je lansirao u svjetsku; u kozmički eterični konkretizam.

Riječ je tragični smisao pisanja kršćansko-spiritualne molitve. Ipak ga teško možemo svrstati u katoličko pjesništvo s bremenom egzistencijalnoga pesimizma i nihilizma – gdje Ljubav koja je na dohvatu izmiče Riječi. Ne zaboravimo da je Riječ djelom postala; da je riječ Tijelom postala – stoljetno i tisućljetno postanje se uozbiljilo – stvoren je kozmos i naša malenkost na zemlji koja se okreće oko središta našega zvijezda i mi s njom o čemu ne razmišljamo – o čemu su pjevali početkom prošloga stoljeća hrvatski pjesnici: A. B. Šimić i Nikola Šop a koje su na duboki kršćansko-katolički način slijedili Đuro Sudeta, Viktor Vida i plejada pjesnika iza njih koja se natjecala dosegnuti to plotinovsko Jedno poetološko antropomorfno mistično tijelo uz plač majke...

U mrkloj „noći kada se raspadaš// kada se tvoje čelo oro-
si prahom utrnule zvijezde// koja nestaje s neba da bi služila

životu“ (Ganza). To antropološko-biološko biće pokriva planetarij; pokriva planet Zemlju i koliko nam je poznato cijelo naše zviježđe!

Iz ljubavi nastaju pjesme, Riječi, iz ljubavi i nestaju, kod Ganze ćemo teško odvojiti ljubav žene i muškarca i ono što mi zovemo Apsolutna ljubav – Riječ /Logos/ po kojoj sve poteče nastade, ali i po kojoj se sve gasi u tamnom zagrljaju zemlje – vidi: kako bi ponovno uzraslo kao ljiljani i ruže u proljeće. Ljubav je bolna, u ljubav se srlja kao i u život; ona je fenomenološko-empirijsko čudotvorstvo. Traži se ukidanje predmetnosti a ona ostaje i kad je napuštena – „srce te ograničava“ /Ganza/. Uzlet u slobodu kojega traže i najniža bića i biljke i u slavu ljudi pale krijesnice, nastaje sumračje, suton zbiljski i bez fenomenologije percepcije.

„O dušo moja ne teži za besmrtnim, već iscrpi polje mogućega“ /Pindar/. A Ganza će udarnički kriknuti „ Samotniče// Nikad ne ćeš iscrpsti pusto polje nade“.

„Riječi //Što kao stare svijeće// Odišu teškim mirisom što omamljuje// –

Ne govorite mi više o dobroti// Jer uzdah njen je nepremostiv na zemlji“ /Ganza/.

Svi koji žive na zemlji, htjeli ili ne približuju se uništenju; kakovo je to kršćansko uništenje, ne ćemo doznati kod Ganze. Pjesme strpljenja, niti pjesme „opustošenja“, ne će doći „na trg dobre nade“ – individuum pjesničarenja ima duboki korijen i biljeg cjelovitih nadrealističkih slika u pjesmotvorima koje se polagano survivaju u tipičnu poetiku potencije osobnosti, osebnosti i osobitosti. Potom je i ucrtan u pjesničku mapu hrvatskoga i europskoga pjesništva. To je slikovno i pojmovno pjesništvo, bez logiciranja, bez instalacije riječi i po tomu je karakterističan u drugoj polovici XX. stoljeća i u početku XXI. stoljeća.

Mate Ganza je rođen u Brštanovu onkraj Splita, maturirao u Splitu, hrvatski jezik i filozofiju studirao na Filozofskom fakultetu u Zagrebu do 1962.g. Radio na radio-Zagrebu, suradnik brojnih novina i časopisa. Da bismo bolje razumjeli o komu govorimo ovdje ćemo navesti njegove knjige pjesmotvora:

Pjesme strpljenja, Split, 1962.

Trg dobre smrti, Zagreb, 1964.

Opustošenja, Zagreb, 1968.

Strepnje, Zagreb, 1972.

Dalje ništa, Zagreb, 1976.

Lomljenje kruha, Zagreb, 1976.

Zemlja koje nema, Zagreb, 1976.

Gutač vatre, Zagreb, 1989.

Svjetlopis, Zagreb, 1991.

Korona, Zagreb, 1992.

Knjiga bdjenja, Zagreb – Klek, 1993.

Kamen na zemlji, Zagreb, 1997.

Eros u pjesništvu i noćna strana uma, preplitanje Erosovih i kasnije erotičnih nagona i erotomistike sa noćnim manirizmi-
ma umne fenomenologije.

ZAVRŠNA PJESMA

Odveć ja sam laskao vlastitoj boli

I vezao se uz nesigurne obale neba

Odveć ja sam zavolio taj svijet

Nadajući se posljednjem

Hoteći znati otkuda dolazi to poniženje

Ali moja su usta ostala zatvorena nad tajnom u njemu

/Mate Ganza/

Od jastva do impersonalne dikcije, od preteške boli na oba-
lama zemlje, empirijske sveze s Nebom, svjetske ljubavi i boli

do poniženja – ne(s)poznatoga, neznanoga u tajni šutnje – zatvorenih usta i otvorenoga groba – do kuda; do kada ?

„Moja je ljubav imala samo jedno stablo// Živio sam od samog njegova šuma// Od samog mirisa njegove topline//“ / Z. Mrkonjić/. I Život biljke ispunja istodobno usta života i usta smrti !

Puni strjepnje stigismo do gubilišta „Noćas// Drhtav sjaj zvijezda silazi niže od same tame// Niže od vremena koje se sabire u bešćutne glave ljudi// Što lepeću bez daha u gustom dimu// Kao treperava svjetlost na skrivenom gubilištu // Gdje istančan krvnik obljubljuje strepnju žrtve“. / Z. Mrkonjić/.

Naveo sam nekoliko kataklizmičkih oksimoronskih slika koje se rijetko susreću u pjesništvu – krvnik obljubljuje strjepnju žrtve – ni u zbilji, ni u snu mnogih slika i skica nacrtane životodajnosti se ne susreću niti u životinjskom, niti u biljnom svijetu. Apokalipsa; armagedon su vreline jezikoslovlja kojim se Ganza služi i u čijoj je službi u lingvističkom opusu hrvatskoga izrijecka. Što to pjesnik o/pjevava; rane jutarnje somnambulne sate buđenja; večernje kantate korifejskoga stila u stihu. Što je to stih – Ganza je moderan i suvremen pjesnik koji ne završuje pjesmu točkom i tako nastavlja do konca knjige, i dalje.

U čitanju ove poetike opstoji strah, želja i žudnja što nosi nova riječ, hoće li nas obeshrabriti i ili uvući u dublinu hermeneutičke metafizike i metastaze istodobno.

Ovo je pjev koji se može razdaniti i razdvojiti kao kopno od mora a koje morska pjena spaja a u spajanju tih bisera stvara se mulj.

Ovdje možemo početi sa svim pojavnostima, sa svim što gledamo i uočavamo promatrajući zgusnutu prašinu riječi i jezika. Sve što kažemo možda je rečeno – priznaje Ganza, samo su nove oštrice „munja“ onih nebesnih; ali i strukturno-jezično empirijskih.

Spoznaja pojava i same pojavnosti bi trebale biti krjeposne u strukturi uma, bića, duše i duha. Treba slušati svuju unutar-njost, svoje unutarnje nagnuće.

„To je mistička spoznaja konteplativca, koji nije morao učiti ni filozofiju ni teologiju, ali koji proživljava božanske stvari i koji ih spoznaje već po samoj kreposti sjedinjenja s Bogom u ljubavi. To je napokon pjesnička spoznaja umjetnika“! (R. Kupać – Čovjek i umjetnost, str.76.). To bi se moglo djelomice primijeniti i na našega pjesnika Ganzu. Njegov misticizam je između panteizma i teizma i fundamentalno-fenomenološki teži empirizmu. Je li to RIJEČ postala TIJELOM?

Što je s dokidanjem filozofije i umjetnosti – po Hegelu konac umjetnosti se „podudara s koncem povijesti, s apsolutnim zna-
njem“. Po Kupareu – Ivan Focht u knjizi „Istina i biće umjetnosti
„ – razlaže: Kad čovjek dospije do ljudskosti i ostvari uslove do-
stojne čovjeka, možda (sic!) će zajedno s religijom, umjetnošću,
pravom i politikom, iščeznuti i nauke, jer možda (sic!) su i one
nastale na putu traženja ljudskosti. ...“(I. Focht). Hoćemo li se pi-
tati – što je s čovjekom – poput strukturalista (M: Foucault) iliti
poput modernih glazbenika – populista „gdje je nestao čovjek“.

Sve je to Damaklov mač nad silinom Ganzine poetike! „Ima
li nečeg u tome što nema ničeg“, Ganzin upit Marini Cvjeta-
jevoj; upit pjesništvu i cijelom antropomorfnom i antropološ-
kom čovječanstvu!?

Svjetlosni put od sunca k zemlji se mjeri vremenom a ne
udaljenošću – i „kada zemlja prodire kroz tebe“ (Ganza), kada
truliš u zemlji, tada i „pripadaš zemlji“ a o povratku i ne snatriš
– ni gdje, ni na kojoj zvijezdi i gdje se raspada tvoj smisao!?

OPET ZEMLJA

Jutro, iza hladne noći.

Na grani još ostao mraz.

S neba kaplje sunce

Hoće da padne u tvoju dušu
Opet je zemlja bez milosti
Upala u tvoje srce
Ona je Božji ostatak
S kojeg gleda tvoje gladno oko
(M. Ganza)

Jedna krasna cjelovita koherentna kratka pjesma u koju se sve skuplja i sve sliva: jutro – noć; mraz – sunce; duša -srce, te ostatak u kojemu vrije glad – požuda za svim naprijed izrečenim i što dovodi do biološke gladi...oksimoronsko traganje; pogled za ptičijim lijetom!

„Čovječe sa svjetiljkom! što hoćeš od njega? ... Gledaš okruglo oko ispod gnjila polena ocnoga kapka; gledaš drugi krug kao neki kolut mrtvoga soka. A bolesno se pero kvasi u vodenastom izmetu.

„O bijedo! Ugasi svjetiljku. Ptica ispušta svoj krik.“
/Saint-John Perse/.

C; est un autre / To je neki drugi /. (Perse).

O kojem drugom snatri i Perse i Ganza; prvo: svaka-ko se Ganza može „mjeriti“ i uspoređivati njegov stih i stil s

proznobiblijskim verzetom Perseova stila a koji je zapravo agnostički moderato cantabile, što vrijedi i za Ganza. Koje biće, koji okoliš; što je ptica u lijetu – apsolutna sloboda kao pjesnička čežnja!

Je li zbilja sve „otišlo“ u agnosticizam i može li se agnosticizam /nespoznaja/ „svrstati“ u „panteizam“ – jesu li nam noge na zemlji, je su li usidrene; je li srce lupa za nas, našu empiriju i je li mozak, duh; duhovnost ugledao /ugledala / nebesa? Ako je panteizam spinozistički istovjetnost prirode i Boga /Deus sive natura/ – što je s „natura naturans“ i s „natura naturata“ – je su li istovjetni ??? je li Bog i izvan prirode? Je li Bog istovjetan svemiru ako ga je stvorio – je li iz atributa izlaze „modusi“ – od G. Bruna, pa i prije Heraklita i Plotina do Tesle i Einsteina – ovo nas sve zavodi u složenu fiziku, njene pojavnosti i složenosti, nema toga kod Ganze „Da se ljetni oblak nije zgusnuo// U tamnu boju kiše// A na drugoj strani nebo je sjalo// Obasjano snažnom svjetlošću// Da si mogao vidjeti dalje// Nego što obično vidiš“ (M. Ganza). Prirodne pojave i pojavnosti Ganza opisuje i upisuje kako ih vidi. Tu su „noge“ – iskustvo, srce i mozak – um i što tu nedostaje fizikalno i metafizički. J.R.R. Tolkein vidi to u prstima proroka i mudraca; religijsko-metafizička pojava se objavom (blagovijesti) 25. ožujka ispunjava u

tom kako se nebo spušta kroza objavu i Bog postaje Čovjekom. To se isijava i zrcali kod Ganze, ali to ne možemo uvijek i istrajno tražiti od egzistencijalne pojavnosti teškoga napora pa do hegelijanske konačnosti povijesti a tim i znanosti i umjetnosti do posvemašnjega „kopernikanskoga obrata“ u dijalektici povijesti – gdje ispunjenjem jedne epohe; jednoga carstva duha niče novi zbiljski empirijski svijet, jer naša je zadaća „izmjena (preinaka) svijeta“ – „Filozofi su svijet samo različito tumačili; radi se o tomu da ga se izmijeni (preinači)“ (Marx, 11. teza o Foerbachu). Duh je trebao postati materijalnost – uneverzalizam istosti – Bloch tumači uz pomoć jezika i riječi : chatolicizam i commune (u opuštenijem prijevodu – zajednica, općina; komuna; euharistija...). Da ne idemo u filozofijsku dublinu – zaboravlja se da i sam odgojitelj treba biti odgajan – pa će za života Marx reći da on nije marxist!

To izmiče našoj temi, vratimo se lijepom Ganzinom stihu; „vrhovi brda u svjetlosti, // moliš se// bijela životinja sunce jede ti iz ruku.“ pa to zemaljsko – svemirsko svjetlo putuje u cilju koristi, pa makar i za životinje a ti se moliš!

Taj povijesni obrat, kad RIJEČ postaje TIJELO, kad po Riječi i s Riječju – Logosom postaje kozmički obrat – kada sve postaje red i po redu što je vidljivo i u današnjem svemiru gdje

ni fizičari, ni metafizičari nisu mnogo toga dokučili – ali su fizičari priznali Storitelja i njegova stvorenja (Bing-Beng).

U pjesmi „Cvijet“ Ganza govori:

„Sada, tako jednostavan odnos imaš samo s Bogom
On ti ponekad pokazuje
koliko si odvojen od onoga što gledaš.
To da pripadaš čežnji
svih prolaznih stvari
pa tako i ovog poljskoga cvijeta

Cvijet je prva slika iz tvoga sna
i možda je zato u takvoj Božjoj blizini
da mu ne možeš prići.“

(M. Ganza).

Očito su molitve istodobno zazivne čežnje, pa tko kaže da nije katolik, premda su stihovi rijeđe katolički uobličeni – više egzistencijalno životodajni. Što je tu je! Što zapravo ne/valja u ovom apsurdnom svijetu – nadrealne slike; poziv na Božju providnost, na Božju blizinu.....Proklamiranje slobode artizma; stvaranja, prihvaćajući simboličnost, izražajnost i sliku u estetički okupirane kanone! Kritički zarez i kritički izgovor

su u djelu simboličke i realne citatomanije – nema estetsku prednost „citat“ u kritici u odnosu na njenu znanstvenu i umjetničku razloživost (i razlučbu). Ali i ne zaostaje za estetikom i znanstvenom razdjelnošću u tumačenju djela (ispravan citat). Osobno mislim da je to dvoje kompatibilno u djelu; ako bi se jedno „iščupalo iz korijena“ znanstvena kritika gubi kao i tumačenje samoga djela. Govoreći o auktorima ne možemo odvojiti „izdvojiti“ njih od njihovih djela – niti je kritika „sekundarna djelatnost“ u odnosu na djelo, kako misli V. Pavletić – onda bi i on sa svojom kritikom umjetnosti spadao uglavnom u sekundarnu stvaralačku oblast, i bio odvojen od svoje kritičke djelatnosti.

SLIKA

kada će se u tvoj pogled vratiti svjetlo.
Dugo ništa nisi razabirao,
kušajući boju svojih misli,
koje su kao rijetke ptice u zraku.
Onda ti se odnekud ukaže cesta
i morski žal
pun bijelih oblutaka,

svaki oblutak imao je lice.

Možda je to slika vječnosti, kažeš.

(M. Ganza)

Svjetlo se vraća Kristovim djelovanjem; boja misli je u zraku a put (cestu) poznaješ instiktom kroza koji te vodi „Onaj što te je pozvao“ (I. Pavao II.) i ostavljaš žal pun oblutaka – je li to slika vječnosti; je li to pretkazanje vječnosti, vječnost se ne mjeri vremenom ona je nepostojana i nepostojeća. Što je vječnost; je li ono neiskupivo, nepronađeno ili je pak ono Ništavno.....

Možemo li ovu „pjesmu – sliku“ prebaciti silabički ili metaforički u ono što pjesnika čeka od rođenja! Može li se slika mjeriti „djelatnošću“ – ako je slika dio vječnosti; može li se onda vječnost – ma čime mjeriti!

Ako si Hrvat i govoriš hrvatskim jezikom; što si kroza povijest u kojoj ti je prirodan tuđi jezik pa si morao prihvaćati tuđe državljanstvo a tim i tuđu naciju; vjeru, običaje i ostalo... potom si zamuckivao „ilirizmom“ „jugoslavenstvom“, hrvatsko-srpskim prirodnim i naturaliziranim jezikom; bošnjaštvom kojega su otpadnici od Hrvata i hrvatskoga jezika izumili i taj jezik nazivali bošnjačkim iliti pače bosanskim, što je danas ostavilo pečat kako u jeziku koji se „gradi“ na svojim bivšim temeljima a sada tuđim; preinakom vjere – islamizacijom, uzeli

su i drugi naziv za „svoju izmišljenu“ naciju – i ne samo to već taj jezik i tu naciju proturaju drugim narodima i vjerama pa tako bi islamizirali i pobošnjačili i Hrvate katolike.... Do kuda i do kada to ide – Europu su izmjenili, europejac nije ono što je bio prije trdesetak i pet godina – u zadnje vrijeme ona je Merkel-izirana; i nije je stid javiti se bilo kada za Riječ – javit će se nacionalne i nacionalističke stranke koje će poput „Francuza – koji uče djecu u bivšim i sadanjim kolonijama – u udžbenicima – PRVO: „Ja sam Francuz i govorim francuski“! U to doba M. Ganza je bio svjestan arhitekture Riječi i jezika iz kojega i po kojemu je poteklo sve! I u tomu se ogleda /zrcali/ veličina njegova pjesničkoga izriječja.

Još davno reče Ganza „okrenuo si leđa nebeskom“ – je li taj kruh bez kojega ne možeš tek prazno jelo? Lomljenje kruha nije nadrealno to je zbiljski čin ostavljen nam i za povijest svih naraštaja, ako kruh kojega jedemo nije i Kristovo tijelo onda su mnogi pjesnici koji su o tomu pisali, sanjali, snatрили i jeli to Tijelo Kristovo, promašili svoju poetsku temu; ljudsko kršćansko dostojanstvo. Samo su Macedonci u Europi dobili ime po zemlji u kojoj su se zatekli; u koju su doselili – to čine sada hrvatski „susjedi“ – od hrvatskih zemalja u kojima su stacionirani kao

Hrvati su pod imperatorom promijenili vjeru – u novije doba JEZIK, te naciju nazvali po religiji i regiji u kojoj obitavaju!

Prelijećeš sve ono što ti je dano, poput ptice; „ugledao si prašinu u zraci sunca// Mislio si da to zrakom sele trenuci duše// A bio je to neizlječiv mrak// U tvom oku// I danas gledaš“ (Gnaza). Gledaš kako prolijeću jezici; jutarnje svjetlo; voda i vatra; kruh i vino; noćno nebo „dotiče jezikom zemlju“ – o Bože „Angelus“ i bliži se mrak, daleko od „svake svjetlosti“, gledaš sjenku, pališ svjetiljku, obuzet nevidljivim uspomenama – blizina munje, poslije svjetlosti a ponekad „tvoja sjen“ „velika ledena vrata otvara“. Sve su to uspomene „suznog oka“ i drame života u kojoj se čovjek s/našao.

Zbilja perseovski i Ganzino gatanje jezika pregriza, prekida sve psiholingvističke paradigme. Po tomu je Ganza bliži Perseu nego nadrealistima – uključivši i Chara.

Današnje aktualno doba umjetne inteligencije ne postavlja granice, ni zidove, ni prepreke, „ni fenomenologiji poetske mašte“ (Bachelard) koja nema niti prostornih, niti vremenskih, ni granica za prisutnošću, ili odsutnošću pjesničke i poetičke mašte. Od podrumskih prostora do kozmičkih visina – pjesnici su na rubu kozmičkih visina – „O zemljo Božanskog sjemenja //

Gdje je svako zrno svjetlost – a mene vuče tama // Jer svjetlost mi sreću ne donosi// –

Jesu li to ljudska – jesu li to moja usta raspukla u plodu// Neka mučiteljima i uspije da me nahrane // Patnja će rasti u izobilju milosti.“ (M. Ganza). Bez patnje nema velikih djela – „nisam li pjesnik, ja sam barem patnik, i moje suze dati će đerdane“. (Tin Ujević).

Prije 70-80 godina pjesnici, premda mučenici dočikani su kao kraljevi; vitezovi pera – sjetimo se A. Malrauxa i njegova putovanja u vrijeme frankizma u Petrograd; oduševljenja „novim“ a u biti istim demonskim diktatorskim režimima, posebice će pored već spomenutoga to razočaranje dijeliti Breton, Aragon, Supervielle.... mnogi španjolski slikari Picasso, S. Dali ... i drugi velikani diljem svijeta.

Danas su pjesnici potisnuti, izbrisani s prostorne, povijesne i vremenske mape. Zašto? Zato što svaka regija, region; državnica ima svoga Staljina kad je uvidjeo zabludu velikih umjetnika i svoju Malraux se nije ni pomislio sastati sa Staljinom! Mi ih susrećemo svednevice na ulici, u srcu, u duši i duhu i tako kroz i tu planetarnu patnju nastaju vebna djela glazbe, slikarstva, poezije, arhitekture i filozofije.

Faeton „koi je vozio sunčevu bestežinsku svjetlost /sunčev sjaj!“ Hoteći premašiti taj sunčev sjaj „Faeton je pao, više od mraka koji je prouzročio izvan sebe, negoli od sjaja koji je htio prekoračiti u sebi.“ (Z. Mrkonjić – Izum beskraja, 1971., str.71.).

Vidimo ovdje srodnost s Dragojevićevim stihovima:

„Knjigu si otvotio, više je nećeš zatvarati.
Postaješ slovo. Tijesna ti je riječ,
Nejasan put, lutajuća prašino“.
(Danijel Dragojević)

Iliti Mate Ganza:

„Ovdje je svaka klica bačena iz bića
Ovdje svako sjeme ponor ljujla

O nado blagohrana
Sijem te po brazdama budne zemlje
Sijem te u pregrštima večernjih zvona
Sijem te kao misao koja u sebi čeka
I svako tvoje zrno nestaje u neiscrpnosti

Kroz tebe se pružam prema svjetlosti

Srce me tvoje udaljuje od svijeta“.

(M. Ganza)

Kod Dragojevića iz slova izrasta riječ, on počinje odmah s pitanjem Riječi, t.j. jezika.

Riječ je tijesna; pretijesna – duh se u njoj preznojava, nema jasnoga puta prašina zavijava pute – duh čovjeka je ne/uputan; ali je i neupitan, sve do nebosklona.

Ganza počinje s materijalnošću – sijanjem iz bića dok „ti se približavam“ – tvoje srce bježi u etire...

Srce je p/ostalo epi/centar onoga nevidljivoga; kao centar duše doseglo je do duha koji je jedinstveni kozmos (univerzum) iz čije klijetke a i pretklijetke izlazi, odašilja se duh; duhovnost. Duh nije vidljiv, dio je transcendentnosti „ovdje je svaka klica bačena iz bića“ (Ganza). Opredmećena duhovnost postaje fenomenološki establisment – da bi se natrag vratila – „natrag k stvarima“ (Husserl) jer kroz tebe se „pružam prema svjetlosti“ i svjetlost nije „predmetna“ u bukvalnom savagdanjem smislu premda se sastoji od sitnih čestica koje ne možeš uokviriti, uhvatiti, pa me „srce tvoje udaljuje od svijeta“ (Ganza), priznat ćemo da je svijet opredmećen i predmetan! Toliko

je lijepih, krhkih i svjetlosnih slika i sentenci koje bih mogao u nedogled navoditi – da ne bih s tim pretjerao, evo jedne takove:

„Hranitelju što nosiš u sebi nas žive
Toliko svjetlosti da te od samog sjaja
Naš vid izjednačuje s tamom

Svaki tvoj oblik uzima jedan naš osmijeh

Ti si onaj čija dobrota služi
Tvoja je neiscrpnost osvajanje svemogućeg

Kruh to je obred svadbeni
Ono što ostaje i nakon zalogaja
Van pravde van vjere namijenjena nam je ova hrana“
(M. Ganza)

Ovo je Kristova obredna večera – koju on nama ostavlja po poljima, po žitnicama da nastavimo s obredom vjenčanja koji nas izvlači iz tame u svjetlost; iz umiranja u život, ne bilo koji život već kristološki život; život vječni – jedeći ovaj kruh i pijući ovo vino (vodu) ne ćemo nikada ožednjati. Dakle slijedimo Krista; pače i izvan vjere – osim vjere u trojednoga Boga. Ove

slike ne ćemo naći kod Persea, Bretona, P. Jean Jouvea, Apollinaira i kod plejade francuskih pjesnika – to možemo naći kod Höldrelina: pjesnika „svjetske noći“ koji iskazuje svoju poniznost i poštovanje spram povijesnoga nadahnuća i natpovijesnoga kojemu se suprotstavlja i „kojim se izdiže najčistijim oblicima svoga maštanja.“ (Z. Mrkonjić).

„Jao meni!

I kažem li samo

Da sam se približio kako bih gledao bogove,

oni sami duboko među žive baciše me,

Lažnog svećenika, u tminu, da učenicima

Pjesmu opomene pjevam.

Ondje

(Hölderlin)

Holderlin se vraća na rimsku povijest i mistiku jer pjesnici su Bakhovi posrednici – njihov trag je svetost – konačno, pjesnici „pomažu ljudima da oni dopru do dna bezdana svjetske noći kako bi se ovaj jednom obrnuo (Mnemozina).“ (Höldrelin).

No, Rilke kaže pjesnici ne pjevaju ono što ne uzdržava trajanje; oni pjevaju ono nepromjenljivo, ono iskonsko – prema Mrkonjiću!

Gdje je tu naš pjesnik Ganza – pjesnik čistine prijepora između vatre i ništavila; između zemlje i neba skrivajući se u pomrčinu iskizava na svjetlo: „Čovjek obasjava svoju pustinju bivajući u njoj// Tako nedužno izgara njegovo lice“ (Ganza) – kao da osluškije Nietzschea – pustinja raste u čovjeku – na koncu u metaforama i Krist u svojim propovijedima iskazuje taku sumornu misao; što se zbiva s čovjekom!?

Hegelijanski govoreći vanjske stvari postoje za duh a njihov teorijski odnos prema inteligenciji je različan prema čulnom opažanju. Estetika traga za pronalaženjem unutarnje biti stvari – unutarnji zakon mora biti inherentan njihovu pojmu. Adornova estetika i postmoderne estetike su opkoracile te dimenzije bivstvenosti kao općenitosti. Bivstvenost je sadržana u bivstvu pa tako bit pjesme je unutar same pjesme ali ona prekoracuje bit riječi u pjesmi; ostvaruje se u jeziku i to jezikom samim koji je diskrepancija i deskripcija fenomenološkom dopadanju stvarima.

„Ljudska sudbina ima narav kruha“ – „Kruh – evo moje opasnosti uvijek ukrštene iskupljenjem“. (M. Ganza).

Pjesnik je obuzet višom naravi; iskazivati neiskazivo – „Metafizičke avanture“ (Mrkonjić)

„Plove lađe s jasnim otiscima budućnosti
To valja reći: MORE JE SVE MODRIJE
Ljubav već su drvo i kamen
Živimo u svim vremenima koja se mogu
dogoditi“

(Slavko Mihalić)

Između vremena i bezvremena i s kamenom se može svašta dogoditi a more postajati sve dublje i modrije, stoga je zadaća filozofije shvatiti svaki moment, te da se „dokopa“ pojma istine koja nije u vremenu. Istina se javlja i eksteritorijalno u svagda vlastitoj odvojenosti živeći „u svim vremenima“, faktički izvan vremena i prostora tu se zbiva Istina kao živi kruh kojega je-demo.

„Tvoje nebo kruži iznad kraja
gdje te osvaja progonstvo
Tvoj očaj kao izgladnjela životinja
uz plodove vlastite utrobe
Tvoja krila polegla u svjetlost

lete otrgnuta od tijela
Tvoj pogled što traži beskraj
izmiče zemlji kušnje
Tvoja usta sjedinjena u provaliju
u kojoj se beskrajno roje zvijezde“
(M. Ganza)

Mediterranski sklop (posebice iz suvremenosti) govori o martiriju progonstva; o beskraju u kojem se ne snalazimo ni epifanijski, ni strukturno – usta su u začudnom položaju otvorenosti, otvorenosti u provaliju u kojoj se „roje zvijezde“ – put prema gore; put nebesa i put k nebesima – pitam se zašto je to takovo, mrtva ljubav se ipak ne budi – ne traži u sebi život.

„Svjetske noći koja širi tuđinu oduzimajući zavičaj, i Ganza je pjesnik nokturna koji kao da je prošao iskustvo borhesovskoga labirinta pa mu je iskaz još nesmiljeniji: »Ušao si u noć iz neke druge noći / Kao da dana nije ni bilo.« Noć je samo prostor koji niječe svjetlosnu potvrdu svijeta, ona zastire zbivanje likvidacije svijeta (R. Char).“ / po Z. Mrkonjiću/.

„Ideja nema potpunost u simboličkoj umjetnosti – ima sada, reći će Hegel – se pojavljivati kao duh i duševnost, na temelju više savršenosti oslobađa se spajanja s vanjskim – jer svoju pravu realnost i pojavnost može tražiti izvršenjem u

samoj sebi (Hegel – Estetika I. – Uvod u estetiku , slobodni prijevod)“.

Premda potih u javnosti – u drugoj polovici XX. stoljeća Ganza je duboko zaorao, ne baš isključivo razlogovski: jezik pjesme, ili bolje reći i pjesma jezika su ponekoć razlomljeni, ali u njegovoj poetici naći će te molitvene kantilene i prokletstva; akribijske slike zbilje i svakodnevice, suhu krševitu zemlju; podignut pogled prema nebu i zvijezdama, rječnik mediteranizama – simbioze estetske razlomljenosti i njena jedinstva u opredmećenju – njegovo poimanje prirode kao vrhunaravne poetike božanskoga stvaranja. Čovjekoljubive težnje mu nisu strane – Empedoklova harmonizacija grčkih praelemenata – vode, vatre, zelje i zraka koje opet završava u zamršmom Anaksimandrovom pojmu apeirona. Egzistencijalni čimbenik zavičajnosti kod Ganze je kao i kod drugih pjesnika s područja Mediterana: T. Maroevića, D. Dragojevića najdublje i najviše seže u kantate – tu je i Jakša Fiamengo, također tu rasprostiremo: Vladimira Pavlovića, Nikolu Martića i druge...

A KJIGA BDJENJA- jedna od ponajboljih u hrvatskom pjesništvu:

„Tako se tijelo privikava na vječnost i u ovom svijetu.« O dvojniku se nadalje kaže: »Čini se da je došao s one strane /

o kojoj smo uvijek šutjeli.« Spomenuta ona strana nije dakle nešto izmišljeno, ona je prisutna u svim svakodnevnim razmišljanjima; ta podvojenost nije izvan čovjeka, ona je u njemu samom. U pjesmi Dvije strane stoji: »Nisam sam, netko je u meni / obrubljuje me izvana, / ispunja iznutra, ne mogu ga potpuno sagledati.« (Bruno Popović).to je prosta nužnost – bilježili te tako kao Popović; a može i izvornije biblijski – premda Ganza nekoć potencira ovakove biblijske stavove a nekoć ih prešućije; preskače, stoga ga je teško „definirati“, izreći kao katoličkog spisatelja a još teže mu je tu njegovu vjeru na osobit način – poricati.

„Kroz melodiozno lirsku ne/posrednost iskaza, toliko osobnu, ništa ne brani pristup do srži, do grča, do samih suza stvari.“ (Popović).

Ovdje nema pjesme koja ne treperi u kontrapunktu užasa i nade.(B. P.).

Riječ je o „tragičnom osjećanju života,“ (Unamuno) i svijeta.

Kad razlistavamo Ganzine riječi, stihove, pjesme; kad razlistavamo knjige, doživjet ćemo usnulo buđenje; pokislo bilje, sunčani svemir, crne rupe pune eksplozivnoga sjaja – doživjet ćemo unutarnjost koja žeda za nevidljivom vodom; za nevidljivim kruhom, doživjet ćemo asketsku cjelinu životna habitusa;

pregaču suza i vjetar snova, vidjet ćemo biljke koje se natječu u svojoj ljepoti još od Salamanova doba i od prije, od kada nisu detektirane njihove lijeposti kao kosturi živih ljudi koji te ljude nosaju sa svim tjelesnim težinama, duševnim grčevima – sa svim percepcijskim fenomenološkim duhovima. Ima tu i pramaljeća, ljeta, vreline, znoja i krvi; ima blagih jeseni, te surovih zima koje stanuju u nama – u nama je stanište svijeta života i života svijesti i svijeta. Ima tu ogorčene ljepote pune trnovitih putova koji zabadaju svoje trnje; svoje koplje u dušu i duh – poglavito pri koncu ako čovjek osjeća svu fizikalnu težinu u bestežinskom stanju.

„Otkuda dolazi naš Bog
odonud nas sumnje biju
Vječito nova čežnja za licem što iščežava“.
(M. Ganza).

Čežnja je ovdje težina života – i sumnja u apsolutnu i vječnu Istinu. Te sumnje nema kad je u upitu „Kruh naš svagdanji“ - tada je u upitu samo trajanje tog dara koji nas održava u lebdjenju između ovostranosti i onostranosti.

O Bože, da mi je uhvatiti tu božansku; kozmičku nit i vidjeti život iznutra – Boga (život) u našim nutrinama i nas upletene

u kristovske niti kojima nas vuče k sebi – riječima, „hodi: oprošteno ti je!“

„Doslovno, od riječi do riječi, nismo li u tihoj kući duše, sudbine i jezika, svoji na svome? Stvarno neuništivi, poput blaženih utvara. Kao u povijesti duhova na zemlji, koja nema kraja? Svake noći, svakoga dana, goli do srca. Spašeni, čisti, ispovijedani do gole riječi bez isprike i ukrasa. Posmrtno, možda, iznova rođeni?“ (B. Popović).

To „možda“ je ono što nas svagda isponova muči, a Zemlja je kozmos u Kozmosu! Može li nas ispovijedna riječ očistiti od zla, od zlih nakana – možda je ta ispovijedna riječ apsolutna šutnja – a što ako na nju nema odgovora – ako se radi o šutnji Apsoluta; kako na to odgovoriti?

Ponovnim rođenjem, ne poput Adama i Eve – zemljanih ljudi – već „Evo novoga čovjeka“ – rođena iz jezika, RIJEČI, Kristovi sljedbenici od Djevice Marije – koja nakon kratke sumnje reče „Neka mi bude po Riječi tvojoj“ – vjerujemo li da smo tim tonom ispovijedanja spašeni – premda ni samoj Mariji nisu posve bila poznata zbivanja. Kad se to dogodilo i kada je Isus došao na svijet i Marija je čvrsto vjerovala u novi život; u novu povijest, s njom i Josip; pastiri, kraljevi s Istoka i povjerova svijet – i mrtvi se dižu:

„Samo oni koji se ophode u sebi
imaju tvoju tajnu
Samo oni koji se otkrivaju bjelinom srca
imaju tvoju ljubav
Samo oni čija su usta mrtva
od tvoje ljubavi
imaju te u sebi kao život“
(M. Ganza)

Evo dopune knjizi bdjenja i znamenja. znamenujemo se kri-
žem!

A ljubav se po Ganzi iskazuje : „Naša se tijela sreću// I uza-
jamno prešućuju bol“.

„Konfesionalne lirike sumorno raspetih meditacija i poku-
snih ekstaza, uvijek između propasti i spasa. Pa kakvi su znaci
ove pjesme, stanje prokletstva ili milosti? Odvažnost pjesničke
vjere ovdje je pjesma svih pjesama, spasonosni polog bez riječi
koja bi ga iznevjerila.“ (B. Popović).

„Pjesnik opravdanog života. Pjesnik koji bdije, dakle pita
o duši. Unatoč agoničnoj izvrgnutosti ništavilu. No što ostaje
ono drugo ako ne sjaj koji čežnjom dotičemo?“ (B. Popović).
Popović se pita i daje jedan jedinstven odgovor, unatoč ništa-
vilu koje nas skriva, sjaj kojega čežnjom, dodat ću i slutnjom

dotičemo ostaje „ono drugo“ kojim se mi igramo a to je da budemo jasna svjetlost jezika koji se piše; izgovara – jezik se pretače u svjetlost.

„Simbolično stvarno stanje vrtloga svjetla i mraka. Dijalog prosvjetljenja u očaju, uz sve povratke očaja u prosvjetljenju. Pjesništvo i zbilja, pogotovo pri čitanju teksta.“

Najplodonosnije čitanje teksta/pjesme je noćno somnambulno; snovito iskrenje riječi koja odjekuje kao eho u noći / u podrumu, na tavanu ili u planinama/ – bachelardovska konstrukcija čitanja i razumijevanja teksta u mističara.

Popović to izravno potvrđuje kod Ganze (kao da smo se duhovno sreli): „Što stvara ovdje pjesmu za pjesmom ako ne sonoma suglasja magične gustoće značenja, gustoće koja usklađuje i svoja nesuglasja.“

Neki kritičari smatraju da odveć velika intelektualnost „ubija“ poetsku mističnu riječ, ubija poeziju – s čim se apsolutno ne slažem – posbice u današnje doba razni pjesnici, kritičari, „razna mazala“ (Šimić) se nedostojni umjetnosti, pisanja, slikanja, kiparstva žele domoći nekakve slave a u čemu im rastrojeno i raslojeno društvo pomaže – kako su umjetnici rastrojeni, tako trulo i raslojeno moderno društvo nema osjećaja za istinsku umjetnost.

I sam Ganza se sklonio od takovih u vlastito duhovno sklonište. Njegovo sklonište je hermetično-mistično-metafizičko izbivanje iz svijeta da bi se svijet dodirnuo, dosegao u svojemu najboljem svjetlu.

Ovo pjesništvo će svojom kakvoćom upotpuniti povijestni hod u nedogled hrvatskoga pjesništva, pa i europskoga a svaki fundus jezika obilježuje i obogaćuje nacionalnu kulturu, tako i Ganza čitamo s velikim uživanjem i kao suvremenika i poetskoga klasika, on živi u podtekstu i tekstu svoje poetološke misli, njihovih riječi i jezika. tako Ganza i danas živi (ne samo biološki) – već živi u svakom stihu kojega čitamo. Tako je i uspostavljena korespondencija stvaraoc – čitatelj.

„Živi i mrtvi, drevni i budući, u zajedničkom zijevu vječnih strana stvari. Raspete je duše ova zavjetna riječ Ganzine poezije. Iz svake noći, iz svakog dana, kao da smo s Knjigom bdjenja u istom kontrapunktu kobi i spasa. Možda u svakoj ovoj pjesmi duše na Zemlji? Zapisani u bistroj suzi samih stvari, zacijelo u ime vlastite i skupe ispovjedne vječnosti.“ (B. Popović).

„Razdor s one vječne strane naših sezona, u postmodeni naših pustolovina i povrataka, u postojanom tajanstvu stvari zemlje i neba“ (Popović).

Posredstvom ćutilnosti otkrivamo lijepost kao estetičku kategoriju, duhovni krug ove lirike čini proživljen duh, misaona zapitanost u vrijednosnom smislu pridodat će upute transcendentne misaonosti hrvatske lirike – ako hoćete od Moderne, od Matoša – ali je sveprisutna i svudprisutna samobitnost umjetničkoga motrišta i njezina duhovnoga okruža smjera te lirske prisposodivosti.

Pjesništvo nužno mora imenovati Istinu, imenujući istinu prihvaća je u Riječi, u jeziku kao strukturalnom ozemlju koje teži transcendentalnosti. Dva kozmosa onaj Božanski i onaj ljudski – je su li to zapravo dva kozmosa kada je ovaj prvi RED stvorio pustolovinu, t.j. drugi RED.

Ostvarivanje mitskoga prostora u pjesništvu Mate Ganze; slike, symboli otvaraju prazninu transcendencije i teže nihilizmu, to ništavilo se rastvara u tvarnu pjesničku riječ koja tvori pjesničko tkivo; tako pjesništvo postaje sublimat metafizičkih i religijskih nemira u duhovnosti; traganje za novom konstrukcijom u pjesništvu.

Ganza je izbjegao svaku moguću „definiciju“ svoga pjesništva; iliti oprečno u svaku modernu, suvremenu „definiciju“ blage destrukcije ili konstrukcije bi se moglo smjestiti njegovo pjesništvo – u mirisni proljetni duh sredozemlja, u traganju za

zimskom idilom, ili u zapećke vreline – siestu. Koliko god bio pod utjesajem filozofa: Kierkegaarda, Schopenhauera i Nietzschea – Ganza je nadmašio tu stravičnu sudbinu ljudskoga dostojanstva i pretvorio se u pjesničkoga nadčovjeka i pjesnika nadčovjeka.

Ganza je veliki i veličajni pjesnik europske duhovnosti.